

MENTOR

DIJAŠKI LIST

DVAJSETO LETO

III

*V tem zvezku sodelujejo /
Janko Mlakar / I. Brnčič /
Stanko Poderžaj D. J. / I.
Dolenec / Mojmir Gorjan-
ski / St. Petelin / Fr. Gra-
fenauer / Dluškoš / Dr. V.
Bohinec*

Vsebina.

Janko Mlakar / Spomini	49
Ivo Bručič / Kvarner	53
Stanko Poderžaj D. J. / Mavricij	54
I. Dolenc / Na gori kralja Matjaža	56
Mojmir Gorjanski / Blodnje v teminah	59
St. Petelin / Marširala legija koroška	60
Fr. Grafenauer / Iz zemlje kraljeviča Marka	62
Dlugoš / Jesen	66
Ernst Eckstein / Obisk v karcerju	67
Mojmir Gorjanski / Jesen v polju	69
Obzornik /	
Nove knjige	70
Naši zapiski	70
Pomenki	72
Zanke in uganke	72

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega cesta 7. / Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. Rokopisi se ne vračajo. / Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. / Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati vso naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več 6. štev.

Mentor izhaja med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič, izdaja Prosvetna zveza (dr. Jakob Mohorič), tiska »Slovenija« (predst. Albert Kolman, Ljubljana, Celovška cesta 61). / Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. / Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. / Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. / Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Janko Mlakar / Spomini.

Na lastnih nogah.

Navadno so študentom starši edini vir, iz katerega jim dotekajo denarna sredstva. Ta okoliščina je včasih prav neprijetna, zlasti če roditelji nimajo pravega razumevanja za različne študentske potrebe.

Moja mati, ki je opravljala naše »finance«, je bila sicer jako skrbna in mi je dala vsega, česar sem potreboval; le to je bilo nerodno, da se včasih nisva strinjala glede tega, kaj je študentu potrebno.

Tako sem na primer jaz trdil, da mora dijak zahajati v gledišče, če se hoče vsestransko izobraziti. Mati je pa menila, da ima gledišče prav toliko pomena za izobrazbo, kakor tisti »Gašperček«, ki je takrat na prostoru današnjega »Pratra« stalno nastopal. Še ostrejšo sodbo je izrekel oče.

»Za mladino je najbolje, da ne zahaja v gledišče, ker se v njem ne izobrazuje, ampak le pohujšuje.«

Moja roditlja sta bila v tem oziru pač nekoliko »starokopitna«. Starši 20. stoletja so veliko »naprednejši«.

Ljubeče mamice nosijo svoje otročičke v gledišče in v kino, kakor hitro znajo sedeti v naročju. In kako naglo se vam potem tako dete izobrazuje! Kot petletno dekletce zna že koketirati ter pozna vse igralce in filmske zvezde. V sedemnajstem letu si z lizolom celi srčne rane, če ne, je pa v začetku tretjega desetletja svojega prevar polnega življenja že prvič ločena od moža, ki je ni hotel »razumeti«.

Seveda, v minulem stoletju je bila mladina še zelo nazadnjaška. Tako so na primer sedemnajstletne deklice le nerade prepuščale svoje punčike mlajšim sestram; ločene so pa bile takrat v Ljubljani samo vdove.

Jaz sem bil prvokrat v gledišču, ko sem hodil v peto. Igrali so znano žaloigro »Mlinar in njegova hči«. Ker nisem bil še dovolj izobražen, se mi je zdela vsa zadeva nekam smešna. Ženske so si brisale oči, meni je pa šlo na smeh, ko sem videl, kako so si na odru prizadevali, da bi bili jezni, žalostni, obupani, čeprav jim ni bilo sile. Se pač nisem mogel zamisliti v to, da se togoti stari mlinar, ne pa Borštnik, ki ga je igral, da obupuje Konrad, ne pa Danilo.

Najbolj zabaven je bil prizor s strahovi.

Počasi in dostojanstveno so korakali duhovi čez oder, ko se naenkrat enemu izmed njih ponesreči, da je kihnil. Fant, kj je poleg mene stal, mu je pa rekel: »Bog pomagaj!«

Moja nedolžna veselost je pa tako razburila »damo«, ki je pred menoj sedela v zadnji vrsti (jaz sem stal v prvi), da me je takoj nažgala.

»Smrkavec, ali ne veš, da je pri žaloigri prepovedano smejeti se?«

Najbolj čudno se mi je zdelo, da so na stojišču tako ploskali, in to za prazen nič, kakor sem mislil v svoji priprostosti. Danilo se je moral, potem ko je treščil piščalko ob tla in oddivjal z odra, najmanj petkrat prikazati pred zagrinjalom.

»Čemu pa tako ploskajo?« vprašam sošolca Ogelnika, ki je rad klel.

»Nalašč, da se pride hudič na oder priklanjat.«

Ker je bilo staro gledališče pogorelo, je slovenska »Talija« stanovala v čitalniški dvorani, ki je bila pa nekoliko pretesna. Zato je vse izobrazbeželjno občinstvo težko pričakovalo novega gledišča. To se je pa počasi gradilo. Usoda »hrama modric« je bila namreč v rokah deželnih poslancev, ki so pa bili glede njegove potrebe različnega mnenja. Neki zastopnik kmečkih občin je celo izjavil, naj zgrade gledišče tisti, ki se hodijo vanj zabavat, torej Ljubljanci. To nerazumevanje »glediščne potrebe« je pa izzvalo na nasprotni strani velikansko ogorčenje.

»Gledišče ne služi zabavi, ampak izobrazbi«, so trdili zagovorniki dramatične umetnosti. »Vanj ne zahajajo le Ljubljanci, marveč tudi rodoljubi z dežele in študenti, ki so večinoma kmečki sinovi. Tako se bo potok izobrazbe, ki bo tekkel iz gledišča, razlival ne samo po Ljubljani, ampak tudi po deželi.« (Ta potok je menda naslikan v opernem gledišču na zagrinjalu.)

V debati v našem domačem krogu je oče izrazil mnenje, da bi bilo za izobrazbo jako slabo poskrbljeno, če bi morali čakati na tisto, ki si jo obetajo iz gledišča.

Danes se mi zdi, da je bil moj oče moder mož.

V sedmi sem se v nekem oziru postavil na lastne noge. Sestra nekdanjega mojega kateheta Gnezde me je naprosila, da sem počeval dva dijaka, ki sta bila pri njej na stanovanju. Tako sem prišel do stalnih dohodkov, da sem lahko kril potrebe, katerih niso hoteli starši priznati. Največ denarja sem naložil v potovanje. Po končani sedmi sem prepotoval Štajersko in Koroško, po osmi sem pa prišel celo do Prage.

Svoje dni so dijaki »viaticirali«. Hodili so navadno po župniščih in kazali spričevalo: »Pauper studiosus sum, peto viaticum.«⁷ Prebredli so včasih lep kos sveta in nazadnje še denar prinesli domov. Nekateri so tudi goljufali in potovali s tujimi spričevali. Na take je imel posebno piko rajni postojnski dekan Gornik. Vsakemu dijaku je dal primerno nalogo iz matematike. Če jo je naredil, ga je imenitno pogostil in obdaroval; če je pa pisal »nezadostno«, ga je pa nažgal s »sleparjem« in spodil.

Kakor mi je sam pravil, je tudi on v dijaških letih »viaticiral«.

Nekoč je prišel z nekim sošolcem v Bruck ob Muri. Tu srečata na glavni cesti duhovnika.

»Pauper studiosus sum, peto viaticum.«

»Vesta kaj, fanta, če nimata denarja, ostanita lepo doma. Beračenje je za dijaka nespodobno, in viaticiranje je le drug izraz .für das Fechten.«⁸ Ker pa morata nekje prenočiti, vama pokažem gostilno, kjer bosta dobro in poceni postrežena.«

Da se jima duhovnik s tako popotnico ni baš prikupil, je samo ob sebi razumljivo. Zabavljala sta glasno zoper »skopuha«, zlasti še, ker sta vedela, da ju nihče ne razume.

Ko hočeta drugo jutro v gostilni plačati, zvesta, da je »Herr Cooperator«⁹ vse plačal in še za vsakega goldinar pustil.

Gospod dekan ni šel potem nikdar več viaticirat.

Jaz sem potoval na lastne stroške; saj sem pa tudi toliko denarja nahranil, da sem se koncem leta čutil kapitalista. Sicer je bilo pa takrat viaticiranje že strogo prepovedano.

V gledišče sem šel večkrat. Veseloigre in tudi burke sem imel rajši, kakor žaloigre, ker se mi je zdelo, da v njih igralci naravnejše igrajo. Jezilo me je pa, če sem slišal z odra neumne ali celo kosmate dovtipe. Pri tem sem včasih opazoval, kako se je občinstvo obnašalo.

Pri res duhovitih dovtipih se jih ni veliko smejalo, ker jih marsikdo zaradi pomanjkanja inteligence ni razumel. Kadar je pa padla kakšna kosmata, je dvorana kar odmevala od krohota, in zadišalo je po zakajenih beznicah, politih mizah in pijanih ljudeh.

⁷ »Ubog študent sem, prosim popotnice.«

⁸ Za prosjačenje.

⁹ Gospod kaplan.

Pri neki taki priliki je Pleteršnik, ki je redno obiskoval gledišče, ostenativno vstal in zapustil ložo. Škoda, da ni bilo več Pleteršnikov: morda bi jih potrebovali tudi dandanes...

Slovenske opere takrat še ni bilo; igrali so pa tuintam kake odlomke. Ko sem bil v osmi, je prišla neka nemška opera gostovat, menda je bila iz Celovca. Solisti so bili dobri, zbor pa jako slab. Pri neki priliki smo mu dijaki prav nalašč sredi dejanja ploskali. Pevci so dovtip razumeli in eden izmed njih, majhen čokat mož, ki smo mu rekli »korifajos«¹⁰, se nam je lepo s prijaznim poklonom zahvalil.

S ploskanjem smo imeli sploh veliko zabave. Igralce in igralke smo po štirikrat in še večkrat klicali na oder. Iz parterja in lož so sicer leteli na nas divji pogledi, pa se nismo zanje zmenili, marveč smo še huje ploskali in tolkli z nogami ob tla.

Vodstvo gledišča bi bilo prav lahko odpravilo tako zlorabo odobravanja. Igralskemu osobju naj bi prepovedalo več ko enkrat pokazati se pred zagrinjalom, pa bi bil mir.

Nekoč sem bil v inozemstvu v gledišču, v katerem je bilo umetnikom prepovedano zahvaljevati se za ploskanje. Pri nekaterih predstavah bi bila taka prepoved že zaradi njih vsebine umestna.

Jako čudno, če ne celo smešno, je na primer, ko se pridejo pokazati Leonora, Azucena in Manrico, torej vsi, ki so pred nekaj trenutki umrli, samo grof Luna ne, ki je edini ostal — živ.

V sedmi smo dobili »gostilniško koncesijo«, to je, smeli smo tudi v gostilno. To je bila za tiste krokarske čase dragocena pridobitev. Za pravega študenta je namreč pri mnogih veljal samo oni, ki je pridno krokal. Drugi, ki se niso mogli s tem ponašati, so veljali za manj vredne. Med njimi sem bil tudi jaz. Kakor še danes, tako že takrat, ko sem hodil v gimnazijo, nisem mogel uvideti, kaj je prijetnega in mikavnega na kroku. Zato so se mi fantje, ki so se po prekrokani noči vsi blede in oslabljeni v šoli borili z zaspancem, naravnost smilili.

Seveda so bili tudi taki, ki so se morda pozno v noč učili, potem so se pa v šoli ponašali, da so celo noč krokali. »Butanje« je bilo pač študentu v sramoto, krokanje v čast.

Da pa ni moja pravica do gostilne zastarala, sem tudi jaz šel takole kako soboto popoldne na kozarec pive, in sicer vedno v isti družbi treh ali štirih sošolcev, samih treznih fantov. Vsak je izpraznil kvečjemu tri kozarce. Edini Kovač je delal izjemo, ker je svojo dvanajstorico žemelj, katere je pospravil s čudovito virtuoznostjo, poplaknil z enim samim vrčkom. Pri računu je navadno priznal samo dva kruha, ostale je pa nam naprtil; kajti bal se je, da bi mu

¹⁰ Voditelj zbora v starogrškem gledišču.

natakarica ne rekla, naj gre drugič rajši v pekarijo na žemlje in si ukaže pivo tja prinesiti.

Krok je danes menda med srednješolsko mladino popolnoma izginil, in prav je tako. Koliko drugače pametnih in nadarjenih dijakov je pač tisto nespametno ponočevanje ugonobilo! Sploh je pa krok inozemska rastlina, ki so jo uvozili iz Germanije; zato je najbolje, da jo dijaštvo izpuli s korenino iz domačih tal in vrže za mejo.

(Dalje.)

Ivo Brnčič / Kvarner.

I. Obala.

Tod so lica trda, stroga, kakor da ni v njih krvi.
Tihe, črne žene kakor romarice hodijo,
starci ko izpiti, blazni žreci blodijo.
Z burjo tu vsak grm, vsak žleb, vsak val ihti.

Tod iz vsakega semena raste samo kamen,
lehe tod ko ledja so mezgá sestradanih.
Človek tu se bije za zemljó, ko da je sramen
greh razsut v rebreh, od sončnih kopij izprebadanih.

O, ne vidim krivde v teh pogledih ranjenih!
V slehernega vžgan je strašne vere vonj grenak,
tu zaman spokorniško mornar in ribič in težak
čaka lepših dni, nevidenih, nikdar oznanjenih...

II. Skrivnost.

Razpaljeno sonce večerno
zžarilo gladino je z nebesom v neizmerno
šumečo, penečo, iskrečo se reko,
ki nosi bela jadra, meniš, naravnost v odprto nebo.

Vse je vase utihnilo.

Morje je zadnjič v globeli zavzdihnilo
in se upokojilo v otokov naročju.

Samó še ko romarske trume gredo
glasovi zvonov po razbitem, razritem pobočju.

Glej: vijugasta pota, ki so že toliko bede prenesla,
vinogradi, ki se s strmino boré,
koče, ki siromašno klečijo ob produ,
trpina — težak na izsesani, rdečkasti lehi in ribič kraj vesla —
pa še to ljubljeno, grenko, široko morjé
in še ta véliki ogenj voda in neba na zahodu.

Tiho! ... Ko čez modrino gre zlata cesta miru,
kakšna orjaška znamenja,
kakšna to srca bijo v nezaslutenem dnu,
o, kaj je živa voda te zemlje koščenega kamenja? —

Veli Jože strmi preko gorá brez glasu...

Te dni mi je prišlo v roke pismo starega misijonarja. Zgodbica je tako mična, da Vam jo sporočam, kot sem jo bral:

Krasen uraonski tip: temno zraščen, kodrastih las, vsak čas pomežikujoč, prsa kot mlad bik, tak je naš Mavricij. Vedel je to in to ga je pokvarilo. Bil je ponosen in trmast, vendar pa še ne domišljjav, kar je tudi nekaj. Star je bil takrat devetnajst let. Ko bi ga samo videli pri igri! Vedel je, da zna, in je hotel, da to vedo tudi drugi. Če je igro hotel dobiti, je gotovo zmagal in je izredno užival, ko so mu vzklikali.

Prav dobra zemlja za obdelovanje je bila to, ko bi samo kdo mogel zlomiti njegov veliki ponos. Bila sva velika prijatelja,

a nikoli se mi ni nudila prilika, da bi ga spravil na pravo pot. Nekoč pa se je ponudila in nisem je zamudil. Takole je bilo:

Mavricij je bil v višjem razredu in se je skregal z učiteljem. Ta ga je poslal k meni z usodnim naznanilom: »Prosim, dajte dečku par gorkih!« Aha, nekaj navzkriž, Mavricij? Kaj si storil? Učitelj me prosi, naj ti jih par odmerim. Takoj te ne morem kaznovati. A kakor hitro bom o vsem natančno obveščen, se ti bo zgodilo pa zaslužnju. Ne pa prej, dokler mi ne poveš, da kazen rad sprejmeš.

Divje me je pogledal, ustnice so mu vztrepetale, glas se mu je tresel: »Kaj?« — je rekel, — »tepen? Nikdar, dokler bom živ!« — »Kakor hočeš, fantič! Pokori se ali pa pojdi!« sem se smehljaj. »Pazi se! Če me ne ubogaš, bo še slabše: tudi mene s tem žališ.«

Izbulil je oči: »Naj bo,« je dejal, »ampak z jermenom ne!« — »Dobro, dečko! Zbogom!« sem ga odstavil. »Pojdi zdaj in pridi kasneje, zaenkrat si še preveč razburjen.« Zapustil je sobo in je godel nekaj sam zase. Medtem sem preiskal slučaj in dognal, da je izzival učitelja in ni hotel ubogati.

Po šoli se je okrog Mavricija zbrala cela gruča, ker je bil fant splošno priljubljen. Disciplina pri takih »zborovanjih« sicer vedno trpi, a da kaj ne pokvarim, sem se delal, kot da nereda ne vidim. In bilo je prav tako. Kajti kmalu je prišlo k meni par Mavricijevih prijateljev: »Res je nerodna ta reč, oče! Mavricij je kriv, kaznovan pa noče biti.« — »Nič ne de, vi kot njegovi prijatelji morate poskusiti, da ga k temu nagovorite. Jaz bom medtem potrpežljivo čakal.« Sli so in so se čez deset minut vrnili, pa s kom? Z Mavricijem! »Dobro, dečko, velja?« — »Da!« so odgovorili zanj prijatelji, »obljubil je, da se bo pokoril.« — »Kaj? Pokoril se? Temu jermenu? Nikoli!« In odvihral je iz sobe. Pri meni je pustil osuple tovariše same. — Slučaj je postal zanimiv. »Recite Mavriciju,« sem dejal, »da mu dam časa še do desetih zvečer, pa naj se odloči. Zadeva mora biti rešena še danes. Naj uboga ali pa mora iz šole. Razen tega povejte uslužbencu, naj iz študijske sobe odstrani njegove knjige in perilo iz shrambe; tudi kuhar mu ne sme ničesar dati.«

To so Mavriciju povedali in videl je, da se stvar neprijetno zapleta. Vse popoldne je izgubljen taval okrog, nekajkrat je zašel prav pred mojo sobo, a ko bi moral potrkat, je zacepetal in stekel proč. Kakšen boj se je bil v tej mladi duši! Zmaga ali poraz bosta odločilna za vso bodočnost!

Štiri popoldne... Šole je konec. Druga gruča je pripeljala Mavricija. »Dobro, oče, ubogam«, je dejal tresoč se. »Bravo, fant. Pridi, saj ne bo bolelo.« Ko pa sem se obrnil in segel po jermen, je Mavricij že zbežal iz sobe in vpil: »Ne maram, ne maram.« — Potrpežljivost je koristna čednost in dostikrat zelo pomaga k srečnemu izidu.

Ob osmih zvečer... Po večernem študiju. Mavricij vstopi z odločnim korakom: »Oče, ubogam! Udari, samo ne v prisotnosti drugih.« — »Do desetih zvečer lahko prideš k meni, kadar hočeš, ko boš videl, da ni nikogar blizu...« Mavricij je jokal. Boj je bil res težak in molil sem, da bi ubogi dečko vzdržal v dobrem sklepu in res prišel. Vseeno sem še malo dvomil.

Sola misijske postaje v Bošontiju.

Ob pol desetih je potrkalo na moja vrata. Spet je bil Mavricij. »Prav, Mavricij! Pridi, dečko!« sem dejal po očetovsko. »Je težko? Nič ne maraj, zmaga je tvoja! Kako bodo tovariši zadovoljni. Bog sam te je vesel.« — »Oče, pripravljen sem, samo vrata zapri... in potem... primaži...« — »Mavricij! Ti si imeniten dečko! Ta tvoj notranji boj je bil že kazni dovolj. Ne bom te tepel!« — »Kaj?« je zaklical odločno, »hočem, da me nabiješ!« Ker je še silil vame, sem pokazal na mizo: »Prav, tam je jermen, a jaz se te ne bom dotaknil.« — To je bil prizor, ki ga nikoli ne pozabim. Zgrabil je za jermen in je začel tako strahovito udrihati po sebi, da sem se zbal, fant si bo še kaj naredil. Izvil sem mu orodje iz rok: »Dosti je, dosti, moj dečko!« sem dejal ginjen. »Danes si popolnoma zmagal, čestitam ti!« in stresel sem mu roko.

Mavricij je od takrat krasen dečko v vsakem oziru — odločen in

pogumen, priden in ubogljiv pa kot majhen otrok. Vsi ga imajo radi povsod, kjer se pokaže.

Ko je dogodek zvedel sedanji misijonski škof v Rančiju, je dejal: »Imenitno!« in obrnil se je vstran, da ne bi pokazal, kako ga je zgodba ganila. Medtem pa se je že solza prikradla iz oči in mu je spolzela po licu — — —

Zgodbica je bila vredna solze, prav gotovo...

I. Dolenec / Na gori kralja Matjaža.

4. Na Peci.

Kralj Matjaž je dober kralj — dober tudi do romarjev, ki ga hodijo častit. Lepo jih vodi po zložni kolovozni poti do višine 1654 m, kjer čaka nanje z vsemi dobrinami bogato založena Uletova koč. (Baš bob so cvrli, ko sem vstopil — nikdar še nisem videl v planinski koči tako slavnostne jedi.) Pod koč je močan neusahljiv studenec ledeno mrzle vode, vredne, da jo pije sam Matjaž. Na gori Lisci nad Zidanim mostom je studenec, ki mu pravijo »Lačni studenec«, ker postaneš kmalu lačen, če se ga napiješ; tako ti pospeši ta gorska studenčnica prebavo. Tudi studenec pod Uletovo koč bi zaslužil to ime. Da, res, »na visokih planinah je zdravje doma«.

Pa pustimo take vsakdanje stvari, ki se tičejo jedače in pijače, saj stojimo pred koč, v kateri prebiva incognito — sam kralj Matjaž. Kipar Niko Pirnat ga je bil izrezal iz lesa, pred koč so mu baš kopali votlino in postavljali v njej prestol, na katerem ga bodo čez dober teden dne 21. avgusta ustoličili. Spoštljivo sem se mu šel pokloniti v skromno shrambo, kjer se je skrival očem radovednežev. Z resnim, modrim in dobrohotnim obrazom je zrl zamišljeno predse. Da, takega si je moral misliti Matjaža Župančič, ko je pel o njem:

Veš, kaj je dolgih, težkih tisoč let?

Veš, kaj izsanjal v njih je kralj Matjaž?

Moj narod moder je kot kralj Matjaž.

moj narod star je težkih tisoč let!

Kralj Matjaž, pridi zopet k nam! Teže nego kdaj te pričakuje kmet, ki mu poje boben, ker mu nehvaležno mesto tako slabo plačuje njegove pridelke, potreben si brezposelnemu delavcu, ki mu vsi sociologi, narodni gospodarji in politiki ne morejo preskrbeti dela, in študent sanja o tebi, da boš srečno vodil čolnič malega naroda skozi zunanje in notranje nevarnosti.

Pri Uletovi koči se sicer neha kolovozna pot, vendar te naklonjenost Matjaževa spremlja prav do vrha Peca. Nikdar ti ni treba gristi kolen, nikdar preveč paziti na pot v strahu, da se boš kam prevrnil; ves čas se lahko oziraš krog sebe in uživaš razgled po Mežiški dolini in sosednjih pogorjih, da sam ne veš, kako ti mine čas, in že stojiš na najvišjem vrhu Peca: na Kordeževi glavi (2126 m). Peca ima namreč vrhov kar na izbero: nekateri so v Jugoslaviji, nekateri v Avstriji; najvišji in najlepši je — seveda — naš. Z njega se ti odpre »razgled kakor kraljestvo« (Izidor

Cankar). Če si planinec, se ne boš mogel ločiti od pogleda na Kamniške planine, kjer stoje pred teboj v vrsti Kočna, Grintovec, Skuta, Brana, Planjava in Ojstrica, malo stran od njih pa samotna Radoha. Dolgo raztegnjeni hrbet znamenite Olšave vidiš tako lepo pred seboj, da bi ga kar slikal. Na njenem pobočju je v višini 1700 m širom Slovenije in izven njenih mej znana Potočka zijavka, 115 m dolga, 20 do 40 m široka podzemna veža, v kateri je prof. Brodar iz Celja odkril najstarejše doslej znano bivališče pračloveka v Sloveniji. Vhoda v votlino pa ne vidiš s Pece, ker se nahaja baš na nasprotnem pobočju nad Solčavo. Pogled na Mežico, Prevalje, Guštanj in na hribovje, ki loči Jugoslavijo od Avstrije, je tako slikovit, da prodajajo v koči posebne razglednice, ki ti kažejo vsaj del tega pisanega mozaika, sestavljenega iz temnih gozdov, zelenih travnikov, rumenih žitnih polj, belih vasje in cerkvá. Najlepši je pa pogled, ki se ti odpira na Koroško. Podjuna je pred teboj razprostrta kot na ogromnem

Uletova koča na Peči (1654 m).

zemljevidu. Posebno lepo vidiš Pliberk. Nobena vasica ti pa ne bo tako ostala v spominu kakor mični Šmihel, rojstni kraj ljubljanskega škofa dr. Gregorja Rožmana; Šmihel spoznaš po tem, da se tik nad vasico, ki leži v ravnini, dviga samotni gozdnat hribeček, ki ga venča cerkvice.

Sedaj pa, prijatelj, ne bodiva sentimentalna in ne pojva pesmi o potujčeni zemlji. Če bi naju slišal Matjaž, bi se nama lahko zgodilo, da bi kaj — slišala... Še vest bi nama začel izpraševati radi Koroške... Upajva, da bo končno le Matjaž pomagal zdraviti to pekočo rano.

Ker smo že na vrhu Pece, skušajmo še ugotoviti, kod je »neki kmet vozil z Ogrskega vino na Koroško« in prišel na svojem potu »skozí veliko dobrovo do visoke gore«, kakor je pričel znano povest o kralju Matjažu Matija Majar. Tu je mogoča samo ena pot: voziti je moral približno po isti poti, po kateri vozi danes železnica iz Prevalj v Pliberk. (Na sliki, ki kaže razgled s Pece, vidiš del železniškega mostu.) Kajti na vseh drugih straneh je okolica Pece zelo težko dostopna — brez ozira na to, da kaže

sedanja železniška proga Maribor—Celovec najbolj naravno in najkrajšo zvezo Ogrske s Koroško.

Vse popoldne do večera sva s prijateljem uživala gorski zrak, planinsko solnce in božanski razgled, proti večeru sva se pa, polna svečanih misli, vračala v kočo, kjer so nama odkazali prenočišče v sobi ob balkonu (na sliki Uletove kočice vidite prav ta balkon z vrati v sobo in z oknom na vsaki strani vrat). Vrata na balkon sva pustila odprta, tako da sva v jasni noči gledala zvezde, čuječne plamene: ko spi naša zemlja, le one nad njo skrbe z Matjažem, bede nad nočjo. Po pobočju Pece so migljale acetilenke. V shrambi pa je čakal Matjaž, da zasede svoj prestol v votlini.

5. »Sanje« o kralju Matjažu.

Ljudstvu je treba dopovedati, da s pričakovanjem kralja Matjaža ni nič. Kdor misli, da bo z odprtimi usti in križemrokami pričakal dobrot od zgoraj, se moti. Želi bomo mi na jugu samo to, kar si bomo z zavihanimi rokavi sami pridelali in priborili.

Krekove besede, sporočene po Finžgarju.

Ob zaključku prejšnjega odstavka je bržkone ta ali oni bravec pričakoval, da bom v naslednjem poglavju pričel lagati, kako se mi je ponoči sanjalo o Matjažu. Tega pa ne bom storil, radi tega ne, ker bi premalo bravec verjelo. Povedal bom rajši po pravici, kaj bi se mi bilo sanjalo, če bi imel toliko pesniške domišljije, da bi si bil lahko za svoj skromni sestavek naročil še lepe sanje.

Sanjalo bi se mi bilo tole.

V votlini je oživel kralj Matjaž, okoli njega so pa stali vojaki: sami delavci z acetilenkami v rokah. S prijateljem sva pristopila in se čudila, kako da Matjaža ne obdajajo vojaki s konji, sulicami in čeladami. Kralj Matjaž je naju grdo pogledal in nad nama zagrmel:

»Sram vaju bodi! Že vsak prvošolec ve, da sem jaz knez miru in da ne êne kapljice ne bo prelila krvi nedolžne vsa oborožena moja sila. Ali ne učita otrok v šoli, da bo v moji državi razglašena le ena postava: »Usmiljen bodi, ker svet bo prerojen in izveličan le v dobroti.« Vsako leto pišeta naloge o miru, sklicujeta se na Prešerna, da smo ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi; celo to trdita, da sta Prešernov narod, ki je tako lepo zapel svojo himno:

Živé naj vsi naródi,
Ki hrepené dočákati' dán,
Ki, kóder sónce hódí,
Prepír iz svéta bó pregnán,
Ki roják
Prost bo vsák,
Ne vrág, le sósed bó meják!

Tako govorite z ustnicami, v srcu me pa še vedno žalite s tem, da me obdajate z orožjem in pričakujete od mene, da vam bom z vojsko pričaral na svetu boljše čase. Vedno naglašate: »Vojno vojni!«, vedno trdite, da je vojna zločin nad človeštvom — mene pa smatrate za tako nazadnjaškega in ničvrednega, da bom upal zlatih časov od novih — zločinov!

Ne, boljših dob vam ne bom prinesel z vojsko, prinesel vam jih bom z — delavci! Ali nista videla, da vsak dan po trikrat zahajajo v mojo

^a Bajec-Sovrè-Rupel-Šolar, Slov. čitanka I, 54.

goro delavci? To so moderni borci za boljše čase! Pošteno delo — to je tisti mogočni prstan, ki vam bo olepšal in obogatil vašo zemljo, zgradil vam ponosno stavbo tvarne in duševne kulture. Kadar me boste vredni po svoji poštenosti in pridnosti, takrat bom pa prišel med vas.«

Pa sva ga vprašala, kdaj bo to. Tedaj se je pojavila ob Matjažu podoba — Janeza Evangelista Kreka. Po vrsti visokih odlikovanj, ki jih je nosil (— tu na zemlji ni imel nobenega! —), sva sklepala, da je on sedaj prvi minister na dvoru kralja Matjaža. Ob pogledu nanj se je za hip zjasnilo lice Matjaževo in nadaljeval je:

»Poglejta ga, ta je bil moj predhodnik, ta je bil moj odposlanec k Slovincem. Poslal sem vam ga, da bi vam po njem prišli boljši časi. Tudi on vam je pel mojo himno:

Narod naš je narod dela,
bojnih zmag si ne želi;
v delu zarja mu vesela
trajne zmage se blešči.

Slave dom mu ni bojišče,
v vztrajnem delu si je išče.
V delu ima on oblast,
v delu slavo, v delu čast.«

Zastokala sva:

»Zakaj si nam pa vzel svojega odposlanca, preden smo ga mogli popolnoma razumeti? Saj veš, kako bridko ga še danes pogrešamo.«

Matjaževo lice se je zopet nabralo v mrke gube.

»Zakaj sem vam ga vzel?! Zato, ker ga niste bili vredni! Kar izprašajte si malo vest, pa se potrkajte na prsi! Kadar se bo vsak izmed vas pošteno potrudil, da bi vsaj nekoliko hodil za Krekom, takrat bom pa zavladal jaz med vami. Do tega je pa še daleč, saj se tako malo zavedate, kaj ste imeli, da temu mojemu največjemu glasniku niste niti spomenika postavili v Ljubljani. Saj jaz ne dam bogve kaj na spomenike — a kar se spodobi, se spodobi!«

Zajecljala sva:

»Nekoliko zbiramo za spomenik. Toda, saj veš, kriza je —«

»V vaših glavah je tudi kriza! — No, koliko ste pa že nabrali?«

Pogledala sva drug drugega, a nobeden ni vedel točne številke. Pa sem začel malo mencati:

»Če prav vem, je bilo ob najinem odhodu iz Ljubljane nabranih kakih 4000 Din.«

Preko obraza Matjaževega je šinila zaničljiva senca in pokazal nama je z roko, naj se sprava — spat!

Mojmir Gorjanski / Blodnje v teminah.

Sive konture gora se izgublajo v mraku,
veje brezlistih dreves v mrzlem vetru drhte,
puste planjave v temnih daljavah ječe
in kriki črnih ptic odmevajo votlo v zraku.

Ah, sam nocoj sem ostal v tej težki samoti...
le roža bela v večer poleg pota strmi,
v daljavi nekje zvon večerni pritajeno ihti
in moj trudni korak odmeva v kričeči praznoti.

St. Petelin / Marširala legija koroška ...

Nekaj spominov iz leta 1919.

2. V kasarno.

Še enkrat smo se zbrali k posvetovanju.

Odhod je bil sklenjena stvar in priprave so bile gotove. Preizkušeni vojaki iz svetovne vojne, ki so se prejšnji večer odlikovali s svojo predarnostjo in z resnobo, so oznanili: »Jutri bomo odšli z dopoldanskim vlakom v Ljubljano v kasarno. Ni več časa za oklevanje, potrebujejo nas, domovina nas kliče. Mnogo bi jih še lahko šlo z nami in marsikdo se bo morebiti še odločil. Pokazati moramo, da smo korajžni, da ljubimo domovino in našo ubogo Koroško. Zato se bomo zbrali in skupno odkorakali čez trg na postajo!« Povelje je bilo od vseh zbranih z navdušenjem sprejeto.

»Francè, ti pa prinesi harmoniko s seboj, godba mora biti, da bo naš odhod bolj paraden!« so pozivali navdušeni rekruti.

»Bom,« je obljubil vdano sedmošolec Francè, »a kaj pomaga, ko najbrž ne bom mogel z vami; doma sem danes tako prosil očeta, naj mi dovoli, a nisem ga mogel omečiti. Saj bi najrajši kar ušel z doma.«

Nekaterim tovarišem je torej doma še bolj trda predla glede dovoljenja, kakor Tonetu in meni.

Začeli smo se kar kmalu razhajati. Ob uri slovesa je človek nekako nemiren, misli na to in ono in nikjer nima pravega obstanka. Odšli smo v nestrpnem pričakovanju, kaj nam bo prinesel prihodnji dan.

Ko so zjutraj dijaki odhajali v šolo, mi je postalo naenkrat tesno pri srcu. »Bog ve, kdaj bom zopet takole pod pazduho nesel knjige v šolo, morebiti pa nič več.« Kar s silo sem odpodil take neljube misli.

Še gospodinja, stroga študentovska mati, je morala žaliti moje domovinsko navdušenje.

»Kaj pa vendar mislite, da ne greste v šolo? Tudi včeraj niste bili!« me je prijela, preden sem mogel povedati, da sem se prišel poslavljat.

»Saj tudi ne bom šel,« sem se odrezal precej nejevoljno, »grem k vojakom, v legijo, na Koroško!«

Da bi videli, kako me je čudno prezirljivo pogledala!

»Kaj, vi vojak? Ali nimajo drugih pripravnejših in boljših? Nič bi ne rekla, ko bi morali! Neumni ste. V šoli boste zaostali, če se vam ne zgodi še kaj hujšega. Ali nič ne pomislite?«

»Oče mi je dovolil,« sem na vse to trdo odgovoril.

»Če je oče dovolil, potem je prav, samo neumno se mi zdi,« je dejala že bolj mehko. Poslovil sem se hitro, oprtal sem nahrbtnik in odšel.

Naša četa se je zbirala. Razen nekaj starejših študentov — bivših vojakov so bili skoraj sami golobradi, zeleni študentje, ki so okušali stradanje med vojno, a vsi resnih obrazov. Nekateri so bili opravljeni popolnoma po vojaško, drugi deloma, tretji civilno, le ogromni nahrbtniki so kazali nekaj vojaškega. Duh in razpoloženje: nič se nam ni tožilo po Minervi — bili smo vsi pravi Martovi sinovi! Ljudje so se zbirali in so nas z velikim zanimanjem opazovali. Temu ali onemu je bilo kar nerodno: imel je občutek, da ocenjujejo njegove vojaške sposobnosti. O, te »rekrutne komisije« bi že slišale krepke odgovore, če bi se predrznile svoje misli glasno izražati!

Formirali smo četverostope. Uniformirani so vstopili v sprednje vrste, drugi lepo za njimi. Pred četo se je postavil kapelnik Francè in zagodel koračnico. Mahnili smo jo skozi mesto, čez trg. »Živio naša Koroška! Živeli Korošci!« smo navdušeno vzklikali in v vrstah opazovalcev je odmevalo vse do kolodvora.

Živahno vrvenje je nastalo na peronu. Naenkrat se je pojavil med nami sam gospod profesor Šimen.

»Kaj gre z nami?«

»Zares?«

»Da, gotovo, saj je vendar opravljen kakor mi in tudi sam je pritrdil!«

»Naša namera je gotovo prava in sedaj je nekako uradno z zgle-dom resnega in strogega profesorja še potrjena!«

Navdušenje raste. Celo gospod župan našega mesta se pojavi. Spregovori, pozdravi in se poslavlja od nas. Vzklika navdušeni mladini in celo junake nas nazivlje. Tudi gospod profesor Jakob nas pozdravlja in se poslavlja. Še ni konec! Spregovoriti mora še visokošolec in se posloviti od srednješolcev.

»Živio legijonarji, naša je Koroška in bo! ...«

»Živio!«

»Pozdravljajo nas kot junake, ki se vrnejo iz boja kot zmagovalci«, sem si mislil. »Saj še nismo nič naredili na Koroškem, Celovec še ni padel, a tudi ne vem, če bomo vprav mi kaj pripomogli, da bo. Kako se bomo šele vračali iz Koroške! Takrat nas bodo šele pozdravljali, gotovo kot zmagovalce v Olimpiji. In če bomo padli, nam bodo postavili vsaj kak spomenik, kot so ga postavili Grki Leonidi in njegovim tovarišem, ki so padli pri Termopilah. Na pravi poti smo, to je gotovo! Domovina nas kliče, Koroška nas pozivlje!«

Vlak je prisopihal, se ustavil in ob navdušenem vzklikanju smo vstopili. Kapelnik Francè je pobito gledal za nami...

V vlaku smo ugibali, kdaj neki bomo odrinili na Koroško. Nekateri so menili, da nas bodo poslali takoj, ko bo pripravljenih dovolj legijonarjev za novo četo. Prva četa je namreč že odšla. Drugi so oporekali, češ, da nas morajo prej vsaj v glavnem izvežbati v orožju.

»Saj veste, kako se je prvi četi godilo? Sila je bila, samo zato je morala takoj odriniti. Naglica pa ni prida! Četa se ni mogla izkazati in popolnoma je bila razbita!«

Za trenotek nas je ta novica potrla, da smo se pomembno spogledali, a že smo ugibali, koliko se jih je zopet prijavilo v legijo. Bili smo optimisti. Vlak je pridrdral v Ljubljano.

Stopili smo v vrsto, stvorili četverostope in odkorakali po blatnih ulicah v Belgijsko kasarno.

»Živio Koroška!« smo pozdravili številne tovariše na dvorišču.

»Živio, živio!«

»Lepo število vas je! Odkod?«

»Z Gorenjskega, študenti smo!«

»Bravo, kar naprej v pisarno!«

(Dalje.)

Fr. Grafenauer / Iz zemlje kraljeviča Marka.

1. Zemljepisni pregled.

Ni jih krajev v naši državi, o katerih se je toliko in tako s prezirom in posmehom govorilo in pisalo kakor o Macedoniji. Urednik »Gelsenkirchner Allgemeine Zeitung« je napisal v svojem listu septembra 1929 tole: »Če bi se človek ravnal po informacijah, ki se dobe v Zagrebu ali Beogradu, bi moral misliti, da je Macedonija še danes zemlja večnih neredov.« Res je, da je ta pokrajina naše države živela in doživela drugo zgodovino kakor Ljubljana, Zagreb ali Beograd, toda s tem ni rečeno, da so danes trditve o večnih neredih na mestu.

Macedonija se še vedno tudi danes tako imenuje, čeprav je uradno Vardarska banovina. Ime Macedonija se omenja prvič za vlade Filipa II., ki je imel svojo prestolnico v Pelli, torej na ozemlju današnje Severne Grčije, med Solunom in Djevdjelijo. Že za vlade Aleksandra Velikega se nazivajo vsi kraji južno od Save in Donave do grških mej Macedonija. — L. 885. p. Kr. se selijo begunci Klement, Navm, Angelar, učenci sv. Cirila in Metoda, z Morave na Balkan. V Belgradu, tudi Belgrad je bil namreč tedaj v Macedoniji, jih sprejmejo in pozdravijo uradniki bolgarskega kana Borisa, krščenega Mihaela. Na kartah, ki so izdelane v letih 1500—1830, sega Macedonija na sever skoraj do Skoplja, nekako do veleške soteske. — L. 1878. so osvobodili Rusi Bolgarijo izpod turškega jarma. Bolgari so smatrali, da sega Macedonija od Mitrovice na Kosovu, od Niša in Pirota na jug do Bistrice v Grčiji in na vzhodu do Meste. Cela ta pokrajina je spadala po mnenju Bolgarov v njihovo narodno, jezikovno in politično območje. Zato je bilo tudi delovanje sofijske ali tretje Bolgarije usmerjeno proti jugozapadu in ne proti jugu ali vzhodu. Ta njihov smoter je prišel seveda s srbskimi pravicami navzkriž. Odtod izvira tudi neslovansko držanje Bolgarije v drugem delu balkanske vojne in v svetovni vojni. Po London-skem in Bukareškem miru 1912/13 je zemlja nekdanje zemljepisne Macedonije, — to je ozemlje, omejeno na zapadu z Jablanico, Mokrajnsko goro,

Vojnovo in Pindom, na severu s Šar Planino, Osogovskimi in Rodopskimi planinami, na jugu in jugovzhodu s tesalskim Olimpom in Egejskim morjem, — razkosano in porazdeljeno med Grčijo, Bolgarijo in Srbijo, oziroma Jugoslavijo. Dolino Strume je dobila Bolgarija, ozemlje od Olimpa in Egejskega morja do južne meje kraljevine Jugoslavije Grčija, porečje Vardarja s Skopljem, Bitoljem, Ohridom in Štipom je pripadlo Srbiji in Jugoslavija je dobila l. 1920. še Strumico z okolico. Po najnovejšem zakonu o razdelitvi kraljevine Jugoslavije na banovine, spada vse ozemlje južno od Kosovske Mitrovice in Niša do albanskih, grških in bolgarskih meja Vardarski banovini. Je to po obsegu naša največja banovina. Šteje 38.879 km² in 1.386.091 prebivalcev. Na km² pride 36 duš.

II. Zgodovinski pregled.

Zgodovina, posebno predzgodovina Povardarja nam je še nejasna in megljena. Toda izkapanine, ki se vsako leto množe, izpričujejo, da se začne prazgodovina teh krajev že v mlajši kameneni dobi ali najpozneje v pre-

Stobi.

hodni eri iz kamenene v bronasto dobo. To je danes že deloma dokazano na podlagi izkapanin v Prilipu in v okolici Skoplja. Arheologi so prepričani, da bodo naleteli na izkapanine iz mlajše kamenene dobe tudi v Stobih, balkanskem Pompeju, 18 km južno od Velesa, kjer se cepi cesta v Gradsko, Prilip, Bitolj, Ohrid. Nemški znanstveniki kopljejo sporazumno s Srbsko akademijo v Beogradu že drugo leto v ohridski trdnjavi. Prepričani so tudi oni, da bodo odkrili neolitska najdišča. Slučajno odkrita najdišča Bolgarov leta 1917. pri izdelavi ceste Ohrid—Prilip v bližini Ohrida dokazujejo, da so bili kraji okrog Ohrida središče neke dosedaj neznane države. Odkopali so tedaj sedem moških grobov. Nikola Vulić, profesor univerze v Beogradu, je na istem mestu lani odkopal osmi moški grob, ki je po svoji vsebini najbogatejši. V teh grobovih so našli zlate naličnice, zaponke, sandale in

trinožnike. V letošnjih počitnicah je le-ta na istem mestu odkril tudi več ženskih grobov.

Kraji z Ohridom in okolico ter Pelagonija so prvi, ki se dosedaj omenjajo v zgodovinskih virih na ozemlju kraljevine Jugoslavije. Gravitirali so v Filipovo, v Aleksandrovo državo, v državo epigonov na Balkanu, kateri so tudi od l. 379.—146. pr. Kr. z južnim Povardarjem vred pripadali.

Leta 146. pr. Kr. so po treh zaporednih težkih vojnah zagospodarili Rimljani tem krajem. Nakopičena bajeslovna bogastva nekdanje Aleksandrove države so odpeljali v svojo prestolnico, kar jim pa ni prineslo sreče. Bogastvo je kvarno vplivalo na daljnji razvoj rimske republike. Dolgo so vladali Rimljani v teh krajih. Lahko rečemo do l. 1282. po Kr. Rimski cesar Teodozij Veliki je razdelil vesoljno rimsko cesarstvo leta 395. po Kr. med svoja sinova. Tako je nastalo zapadno in vzhodno rimsko, romejsko ali grško cesarstvo. Smoter te delitve naj bi bila lažja obramba države pred prodirajočimi Germani, Slovani in še pred azijskimi narodi.

Meja med rimsko državo in Bizancem je tekla od Kolubare na Boko Kotorsko in Veliko Sirtu v Afriki. Ta črta ni bila samo meja med dvema državama, temveč je postala tudi meja med vzhodom in zapadom, med Rimom in Carigradom, med vzhodno in zapadno kulturo. Ta meja med vzhodom in zapadom je usodna tudi za nas. Ko so se naši predniki naselili na Balkanu, so oni na zapadu prišli pod vpliv Rima, vzhodni pod vpliv Carigrada. Skozi dolga stoletja (568.—1918.) se je vršila ločitev čustvovanja in kulture to in onstran umetno povlečene meje.

Za preseljevanja narodov je Povardarje mnogo trpelo od zahodnih Gotov, Hunov in vzhodnih Gotov. Mnoga cvetoča mesta iz grško-rimskih časov so se izpremenila v ruševine in razvaline, kakor Skoplje, Stobi, Ohrid.

Tudi zaporedni potresi v začetku šestega stoletja, posebno oni 518., so napravili svoje.

Vendar je romejsko cesarstvo vse vsiljivce izpodrinilo iz Balkana z orožjem ali z zvijačo in denarjem. Po odhodu Longobardov iz Panonije v Italijo 568. leta je pa vendar Balkanski polotok dobil novo prebivalstvo. Že desetletja so čakali na južnem robu Panonskega in Sarmatskega nižavja, ob Savi in Dravi naši predniki v upanju, da bodo našli na sočnem jugu novih, ugodnejših in plodnejših selišč. Mikalo jih je tudi legendarno bogastvo Carigrada, katero so pa že Goti in Huni odnesli. Po letu 602. so Slovani, ki so prežali ob Donavi, svoje načrte uresničili. Revolucija v Carigradu jim je to omogočila. Dotedanje prebivalstvo Balkana: Iliri, Tračani in rimski naseljenci so bežali na jadransko obalo in otoke in v planine Pindo-Šarskega gorstva, na ozemlje med Skadrom, Dračem in Tirano. (V tem trikotu se je v teku stoletij izoblikoval narod Albancev, Arnavtov ali Škipetarov.) Razen Carigrada in okolice, Soluna in delov Peloponeza ter trikota Skader, Drač, Tirana — so preplavili Slovani ves Balkanski polotok. V novih področjih so se sicer še selili iz doline v dolino, iz kraja v kraj, iskajoč še boljših in ugodnejših selišč, bistveno se pa položaj ni več izpremenil. To je trajalo vse do polovice 9. stoletja. Pastirji med Pivo, Taro in Limom so si prav tedaj ustanovili svojo državo, da bi se lažje branili proti Bolgarom, ki so prišli l. 679. preko Donave na Balkan in se vrinili med Slovane na ozemlju med Donavo in Balkanskim gorstvom ter ustanovili tam tudi svojo državo. Mala pastirska država je postala prirodni zaveznik Bizanca proti Bolgarom-Azijcem. Toda to ni trajalo dolgo. Močni Ivan Cimisk, vzhodnorimski majordom, si je pokoril zopet vse ozemlje med

Balkanom in Donavo — Preslavsko Bolgarijo. Že dve leti potem se je dogodilo to tudi z državo med Pivo, Taro in Limom (971.). Čez šest let pa se je izoblikovala nova slovanska država s središčem v Ohridu in Prespi, država carja Samuela, sina Nikole, brsjaškega kneza. Obsegala je v letih 976.—1018. ozemlje med Črnim, Egejskim in Jadranskim morjem tja do Zadra. V tej pokrajini so delovali učenci sv. Cirila in Metoda: Klement, Navm, Angelar in Sava. Prvi je bil škof ohridski, drugi je zgradil prekrasni samostan na južnem koncu Ohridskega jezera, na izviru Drima, ki je še danes zelo dobro ohranjen. Ohrid je tako postal v nekaj desetletjih žarišče slovanske kulture, prosvete in cerkve. Tvorba carja Samuela je bila oseben uspeh njegov, kakor nekoč država kralja Sama in država Ludvika Posavskega. Za nekaj let zagospodari zopet Carigrad v teh krajih. L. 1054. postane Zeta, Duklja ali Črna gora središče tretje srbske države. Tudi Povardarje in Pomoravje sta se hotela priključiti tej tvorbi. Upora Deljana in Petrila sta dokaz temu. Upora sta se končala brez zaželenega uspeha. Povardarje je ostalo last Carigrada.

Sv. Klement v Ohridu.

Pred četrto križarsko vojno, med njo in po njej so bile na Balkanu velike zmede in teritorialne spremembe vsakdanje. Leta 1202. je osvojil Kalojan, car velike druge bolgarske države, Povardarje s Skopljem, Ohridom in Berom. Že 21 let pozneje gospodarijo v istih krajih Epirci, katerim je tedaj vladal despot, pozneje kralj Todor Komnen, ki je bil l. 1230. od bolgarskega kralja Asena II. pri Klokotnici, danes Semidže, popolnoma premagan. Povardarja so se polastili zopet Bolgari. Asen II. je v zahvalo za to zmago zgradil cerkev 40 mučencev v Trnovem. Napis nad glavnim vhodom pravi, da mu je Klokotnica omogočila zavzetje grških, albanskih in srbskih zemelj. Toda že po 6 letih zagospodarijo Povardarju zopet Bizantinci, ki so v letih 1254.—56. zavrnilo ponovne bolgarske vpade. L. 1261. si osvojijo tudi Carigrad ter napravijo s tem zavzetjem konec latinskemu cesarstvu, ki je bilo sad 4. križarske vojne. Radi teh hudih bojev, ki so

trajali več kakor pol stoletja, si tudi Bizanc ni mogel opomoči, živel je le še dozdevno življenje. Raška, ki se je javila v negotovih obrisih po smrti kralja Bodina kot četrta država, si je s prihodom Nemanjičev na njen prestol zagotovila dominanten položaj na Balkanu. Podvrgla si je nekdanjo Zetsko državo in od kralja Uroša I. stremela v Povardarje. Kralj Milutin je izpodrinil Grke iz Povardarja. Zavzel je Skoplje (1282.), Ovčje Polje, Zletovo in Pijanec Polog (ravnina med Tetovom in Gostivarjem), Kičevo in Deber. Njegov sin in naslednik je z uspehom ubranil novo osvojenе kraje pred Bolgari in Grki s slavno zmago pri Velbuždu ali Čustendilu (1330.). Car Dušan si je izbral za svojo prestolnico Skoplje, naravno središče Povardarja in vsega Balkana. Tu se je na veliko noč 16. aprila 1346. pred cerkvijo sv. Spasa, v navzočnosti srbskega in bolgarskega patriarha, nadškofa ohridskega in velikega števila menihov s Sv. gore, proglasil za carja Srbov, Grkov in Bolgarov. Bolezen in nemoč carja Uroša, fevdna ureditev njegove obsežne carevine in moderna turška država so bili grobarji Milutinove in Dušanove tvorbe. Vse ozemlje nekdanje Dušanove države južno od Šare in Skopske Črne gore tja do grških in turških meja se je l. 1366. od nje odcepilo. Na tem ozemlju od Marice do Jadranskega in Jonskega morja so se stvorile fevdne države. Ob Marici, s prestolnico v Seru, je zavladal Ugleša, v Sveti gori Dušanova vdova Helena, v krajih okrog Kratova despot Oliver, v Štipu in Žegligovu (Kumanovo) Dojanovići, v Prilipu kralj Vukašin in po njegovi smrti kralj(evič) Marko, v Ohridu Andrej Gropa, v Tesaliji in Epiru car Simeon, polbrat Dušanov. Te fevdne države so se med seboj glodale in celo bojevale, četudi je nova turška prestolnica Odrin ob Marici, že snovala napadalne načrte, kako bi zavzela pokrajine od Marice do Šare ali celo že do Save in Donave. In res, že 18 let po Ugleševem porazu ob Marici (1371.) so vse omenjene države do Šarplanine bile žrtve turške besnobe.

Niti Avstrija niti Rusija s svojimi načrti o Balkanu in dolgotrajnimi vojnami s Turško od 15.—19. stoletja nista mogli za trajno predrugačiti zemljevida Balkana. Pa se je tudi v tem slučaju zopet uresničil narodni pregovor: V slogi je moč. Skupni nastop krščanskih držav na Balkanu v balkanski vojni je presenetil vse diplomate sveta. Po dolgih stoletjih so iztrgale iz območja polmesca Albanijo, Povardarje in kraje ob Marici tja do Odrina, nekdanje kljubovalne turške prestolnice. Škoda, da se je tu idealna zamisel, ki je že v kratkem času obrodila tako lepe sadove, tako kmalu in žalostno končala — na Bregalnici. Da bi poznali vsaj ključ, po katerem je car Dušan Silni po bitki na Velbuždu tako hitro in uspešno poravnal srbsko-bolgarska nasprotja!

(Dalje.)

Dlugoš / Jesen.

Kos večernega neba se skozi moje okno vidi.
Baš zahaja sonce, jaz pa sam v objemu hladnih sten
čutim smrtni spev gozdov, ki maje trudna jih jesen,
čujem znani bolni klic s poljan domačih, rodnih: Pridi! — —

Ah, kako je težka pot nazaj, ko listje porjavelo
s tihim šumom pada na gomile izgubljenih sanj!
V dneh obupa in neskončno blodnih, žalostnih iskanj
bo srce v občutju težke zapuščenosti gorelo.

Ernst Eckstein / Obisk v karcerrju.

(Humoreska.)

2.

»Kaj ste prav za prav zakrivili, gospod Rumpf?« je vprašal sluga, ko sta šla po stopnicah.

»Nič.«

»Toda oprostite, nekaj ste morali vendar napraviti?«

»Kaj ste zakrivili, gospod Rumpf?«

»Samo to, kar dela direktor vedno!«

»Kaj?«

»No, poslušajte: Viste, moj lubi Kvadler, Rumpf je nečvridnež ino zasluži eksemplarično kazin...«

»Moj Bog!« je sluga začudeno zajecjljal in sklenil roke nad

glavo. »Ne, če bi mi kdo pravil, da je kaj takega mogoče... Toda to je nekaj groznega, gospod Rumpf! Bog mi je priča, če bi Vas ne videl tu pred seboj s svojimi lastnimi očmi, prisegel bi, da sem slišal pravi pravcati glas strogega gospoda direktorja. Permejkokoš, da je res! Bog ve, kaj boste s takim znanjem še dosegli v svojem življenju! Veste, oni dan sem bil v gostilni pri Locu in tam je bil neki komedijant, ki je oponašal vse: žvrgolenje in rezget, lajanje in pridigarje. Tako kakor vi me pa le ni presenetil!«

»Virjem, virjem, lubi Kvadler!« je menil Rumpf, še vedno oponašajoč ravnatelja.

»In tako ste govorili, ko je bil navzoč? Ne, veste, nič ne zamerite, gospod Rumpf, a vse, kar je prav. Kaj takega se ne spodobi! Gospod ravnatelj je po pravici nejevoljen.«

»Ris?«

»Prav lepo vas prosim, da bi zdaj s svojo norčijo nehali, ker ne gre, da bi vas poslušal v svoji resni službi. — Tu, kar blagovolite vstopiti!«

»Iz veselam!«

»Gospod Rumpf, gospodu ravnatelju povem, da je izrečena kazen premajhna...«

»Kej vas briga moja kazin. Vi stari, trapasti Kvadler!«

»Kaj me briga Vaša kazen? Nič! Ni mi pa vseeno in mi ni, če boste nadaljevali in gospoda ravnatelja tako brezobzirno sramotili.«

»Jaz lahko delam, kar hočem.«

»Ne, ne smete!«

»Smem, Kvadler. Jest lahko govorim, kaker se mi lubi, ino ako ni komu všeč, lahko gre ali pa nej si zamaši ušesa!«

»O, le počakajte!«

»Kaj naj čakam?«

»Gospodu ravnatelju bom sporočil.«

»Povejte mu, da ga lepo pozdravljam!«

»Boste že še videli!«

Kvadler je zaobrnil ključ in odhacal počasi po stopnicah.

3.

V osmem razredu so medtem pridno interpretirali Sofokla. Heppenheimer je pravkar prevajal v veliko zabavo razposajene družine jadikovanje nesrečnega Filokteta:

»Aj, aj, aj, aj...«

Ravnatelj Samuel Heinzerling ga je prekinil.

»Recite ,Av, av, av, av', ker ,aj' ni kot medmet bolečine v duhu jezika.«

»Mislil sem, da rabimo ,av' samo za izraz telesne bolečine,« je pripomnil Heppenheimer.

»Nu, kej morde mislite, de je Filoktet samo duševno trpel? Zdi se, de niste posebno pazljivo sledili poteku tragedije.«

»Gospod direktor, nekdo trka!« se je oglasil Knebel.

»Knipcke, pogledite, kdo je!«

Knipcke je hitel odpirat.

»Kej? Vi, Kvadler? Zakej nas uže zopet motite? Kar kratko govorite!«

»Z vso spoštljivostjo sem se predrznil, da bi ponižno povedal, da osmošolec Rumpf še vedno tako govori, kakor radi česar ste ga kaznovali.«

»Kej? S komedijo nadaluje? No, bodem že vse potribno ukrenil! Knebel, vpišite — čakejte, ne, raje ne! Je uže prav, Kvadler! Heppenheimer, nadaluje! Torej: ‚Av, av, av, av‘, ne ‚Aj, aj, aj, aj‘. Naslidnje bi lahko prevedli, recimo, z: ‚Ah, vi vični bogovi!‘ ali z: ‚Milostno nebo!‘«

Heppenheimer je prevedel svoj odstavek še nekako tako, da je bil ravnatelj »zadovolin«. Za njim je prevajal še Schwarz, a »nezadostno«, potem pa se je oglasil Kvadlerjev zvonec. Pisatelj »Latinske slovnice za šolsko uporabo« je končal s svojo uro in v vratih se je prikazal doktor Klufenbrecher, profesor matematike, ki je moral od treh do štirih zabavati osmo s skrivnostmi analitične geometrije. Samuel Heinzerling je segel »cenjenemu gospodu kolegu« s svojo jamičasto desnico dostojanstveno, a vendar nekam blagohotno naklonjeno v roko in odšel potem v svojo direkcijsko sobo, kjer je zamišljeno sedel na svojo uradno in službeno stolicu.

Kvadler je hotel medtem kar moči izrabiti prosto uro in se je marno lotil dela. Krepko je mešal s čopičem v loncu, v katerem je imel klej, in je nato mazal z vonjivim lepilom preprogo za preprogo.

Viljem Rumpf pa je zehajoč sedel na prični in sam s seboj govoreč ugotavljal, da je do grla sit gimnazije z njenimi neutemeljnimi omejitvami svobode.

(Dalje.)

Mojmir Gorjanski / Jesen v polju.

Ajda v polju šumečem zori,
nizko se sklanjajo beli cvetovi...
Kakor pozabljeni bajni vrtovi
v soncu trepečejo daljne ravni.

V polju zorečem pa joče nekdo
kakor topoli na mrtvi dobravi...

Tiho glase se otožni pozdravi
divjih gosi, ki lete čez nebo.

Nove knjige.

Rado Bednarik: V tri smeri. Izdala književna založba »Sigma«. Tiskala Katoliška tiskarna, Gorica 1932. Str. 174. Zadnjič smo videli, kako nas Rado Bednarik — tiskarski škrat je njegovo ime spakedral — seznanja z goriško in tržaško pokrajino, to pot pa nas pelje daleč, daleč, Klic severa ga je izvalil v prvo smer, na južni tečaj ga pelje druga smer, skozi zračne višine do sosednih planetov pa gre v tretjo smer. V uvodnem poglavju »Obzorje se širi« nam pregledno pokaže našo zemljo, kakor so si jo predstavljali antični narodi, ter potem hronološko zasleduje vse ekspedicije do najnovejših časov. Pripovedovanje je tako živo in prijetno, da bereš knjigo ko roman. Zemljevidi in druge slike, uvrščene med tekst, omogočajo, da s pridom slediš pisatelju v vse tri smeri. Knjigo kar toplo priporočamo, zlasti dijaštvu, ki mu pride prav, ko si širi svoje zgodovinsko in zemljepisno obzorje!

Ethin Bojc: Slomšek, naš duhovni vrtnar. Napisal — —. Ponatis iz »Slovenskega učitelja«. V Ljubljani 1932. Založila Leonova družba. V komisiji Nove založbe v Ljubljani. Tisk Jugoslovanske tiskarne. Str. 62. Cena broš. 12 Din, vez. 30 Din. — Za sedemdeseto obletnico Slomškove smrti nam je poklonil Ethin Bojc temeljito razpravo, v kateri nam vsestransko oriše Slomška kot vzgojitelja in ustanovitelja naše narodne šole. Z ljubeznijo je delal Slomšek za kulturni dvig našega naroda in je zato prav in primerno, da se ga spet in spet spominjamo in se poglobljamo v njegovo delo, iz katerega naj nas vsevdilj budi in bodri njegov veliki duh. Bojčevu knjigo bi prav posebno priporočili našemu dijaštvu višjih razredov, ako hoče prav doumeti Slomška in njegov vekovit pomen.

Lewis Wallace: Ben-Hur. Povest iz Kristusovih časov, 1931. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Prevel Griša Koritnik. Tiskarna J. Krajec nasl. v Novem mestu. I. del str. 291, II. del str. 279. Cena I. in II. del vez. 90 Din, broš. 70 Din. — Ni je bilo knjige v dijaški knjižnici, ki bi jo dijaki tako radi brali, nego je bil prvi prevod Ben-Hurja. Ko je bila slovenska knjiga že tako izdelana, da se ni držal v njej ne en list več in jih je mnogo tudi izginilo, so začeli obiskovalci knjižnice s prav tako vneto segati po ilustriranem hrvatskem prevodu. Jugoslovanska knjigarna je poskrbela za nov prevod, ki je izšel v dveh zvezkih ljudske

knjižnice. Prevod Griše Koritnika je neprimerno boljši, nego je bil oni stari, in, kar je tudi važno, popoln je. Ben-Hur je ena onih redkih knjig, ki jo z največjim zanimanjem bere vsakdo in je znana njena snov tudi že po filmu. Ob napeti zgodbi te seznanja Wallace (r. 1827. v Brookville, Indiana) z življenjem v Palestini v Kristusovih časih in z življenjem Rimljanov, ko so dosegli višek svoje moči, tako nazorno in verno, da bi te še tako dobra kulturnohistorična knjiga ne mogla bolje. Menim, da ne bi smelo biti dijaka, ki je ne bi prebral!

Naši zapiski.

Ali so železniški tiri povsod enako široki?

Četrtošolci bodo kar takoj odgovorili: »Ne!« Znano jim je iz zemljepisne ure, da imamo že v Jugoslaviji različno široke kolotečine in da govorimo o normalno- in ozkotirnih železnicah. Naše glavne proge, ki služijo mednarodnemu prometu, so vse normalnotirne, in sicer znaša pri njih razdalja med notranjima tirničnima robovoma 1,435 m. Normalen imenujemo ta tir zato, ker ga ima večina železnic v Evropi in v Severni Ameriki, torej večina svetovnega železniškega omrežja sploh. Pravijo, da je bila ob času, ko so iznašli lokomotivo, na Angleškem običajna kolotečina cestnih vozil 1,435 m, kar je služilo za podlago tudi prvemu železniškemu tiru. Ker so pa gradili prve železniške stroje in vozove tudi za druge države na Angleškem, je ta kolotečina prešla brž na kontinent in tako postala »normalna«. Ozkotirne pa so vse železnice, ki imajo kolotečino 1 m ali manj. V naši državi imamo več vrst ozkotirnih železnic. V Slavoniji je blizu 200 km železnica z 1 m široko — tako zvano francosko — kolotečino, v Dravski banovini ima železnica Poljčane—Konjice—Zreče širino 0,76 m in isto širino imajo tudi vse bosanske in hercegovske železnice in nekatere v Srbiji. V Vardarski banovini so pa celo proge s širino 0,60 m, in sicer so to vojaške železnice, ki so jih gradili med svetovno vojno (Skoplje—Ohrid s kratko stransko progo Podmokli—Struga in Gradsko—Prilep—Bitolj). Značilno je, da so bosanske železnice vse ozkotirne. Madžari namreč svojčas niso pustili, da bi se gradila normalnotirna železnica do morja, ker bi s tem bil močno ogrožen promet tedanjega madžarskega pristanišča ob Jadranskem morju, Reke.

Tudi drugod po svetu je medsebojna zavist in ljubosumnost v trgovini bila

vzrok, da so železnice gradili v različnih širinah. V splošnem je le malo komu znano, da imajo nekatere evropske države kolotečine, ki se bistveno razlikujejo od normalne. To seveda zelo otežkoča mednarodni promet. Španija ima najširšo kolotečino na svetu sploh, namreč 1,676 m; sprejele so jo tudi španske kolonije v Ameriki, deloma še Indija in Ceylon. Široko kolotečino imata tudi Irska (1,6 m) in Rusija (1,52 m). Rusko železniško omrežje, ki je zelo obsežno, saj mu prištevamo tudi sibirsko in mandžurske proge, je hotelo s to kolotečino za slučaj vojne otežkočiti sosedom prevoz čet na rusko ozemlje. Toda v svetovni vojni so Nemci in Avstrijci velik del prog v zavzetih ruskih pokrajinah pretvorili v normalnotirne tako, da so eno tirnico preložili, pomagali so si pa tudi s tem, da so iznašli železniške vozove s premakljivimi kolesi. Tu pa tam so postavili normalnotirne vozove kar na odprte širokotirne tovarne vozove in jih tako prevažali. Ovira pa je seveda vendarle obstajala in povzročevala občutne zamude.

Ozkoirne železnice so se udomačile predvsem v goratih pokrajinah ali tam, kjer so notranjščino tujih zemljin odpirali svetovnemu gospodarstvu s kratkimi železniškimi progami. To se je dogajalo zlasti v kolonijah in zato imamo celo vrsto kolonialnih kolotečin med 1,1 in 0,9 m širine. Poglavitna angleška kolonialna kolotečina je »kapska« kolotečina (1,067 m), medtem ko imajo Francozi kolonialno kolotečino 1 m. Obe se borita za prvenstvo v Afriki, vendar je kapska razširjena tudi v Avstraliji, na Japonskem in na Norveškem, medtem ko se je francoska udomačila razen v Afriki še v srednjem delu Južne Amerike, v Indoneziji, na Grškem in, kakor smo videli, v manjši meri tudi v Jugoslaviji. Hedžaška železnica, ki veže Damask s svetimi kraji v Arabiji, z Medino in Meko, in ki se z njo ne sme peljati noben nemusliman, ima kolotečino 1,050 m. Večina ozkotirnih železnic pa je široka 0,762 do 0,750, oziroma 0,61 do 0,60 m.

Tri četrtine vseh železnic na svetu so normalnotirne, 12% je široko-, 14% ozkotirnih. Zmešnjava v prometu je radi različnih kolotečin mnogokrat prav velika; tako imajo n. pr. Združene države brazilске devet različnih kolotečin, medtem ko ima Argentina v severnem delu enometerško kolotečino, na zahodu in jugu širokotirne proge, na vzhodu pa normalnotirne. Vsi tudi vemo, kako sitno je n. pr. prestopanje z naše glavne normalne na sarajevsko ozkotirno progo v Slavanskem, oziroma narobe v Bosanskem Brodu. Zato se oglašča vedno več železniških strokovnjakov, ki hočejo uvesti vsaj za glavne proge svetovnega železniškega omrežja tako

zvano »svetovno« kolotečino. Ali naj bi bila to normalna ali katera druga, je seveda še odprto vprašanje. Kajti svet ima danes rešiti važnejše probleme, kot je vprašanje železniških kolotečin. (Večjidel po K. Hassertu, Allgemeine Verkehrsgeographie I, Berlin und Leipzig 1931.)

Dr. V. Bohinec.

Misijonar Stanko Poderžaj D. J.

Bilo je 21. novembra 1929, ko se je poslavljaj v cerkvi sv. Jožefa v Ljubljani magister Stanko Poderžaj D. J. in odšel naslednji dan z redovnika bratoma Francetom Drobničem in Janezom Udovcem na dolgo pot v Indijo, kjer so dobili naši očetje Družbe Jezusove svojo misijonsko provinco v Bengaliji. Mg. Poderžaj je tri

leta še študiral pod Himalajo v Kurseongu. Sedaj je dokončal študije in 21. novembra 1932 bo posvečen v mašnika, na kar bo drugi dan pel novo mašo ter pozneje odšel v Bošonti, kjer že delujejo naši misijonarji gg. oo. Anton Vizjak, Jožef Vizjak in P. Mesarič ter br. France Drobnič. Gospod pater novomašnik je ves čas, odkar je prišel v Indijo, poročal v razne slovenske liste — tudi v ameriške — o življenju in razmerah v pravljico-daljni deželi. Misijonskim prijateljem pošilja od vsega početka redno tudi zanimiv list »Bengalski misijonar«, ki je njegova zamisel. Črtico »Mavricij« je poslal g. pater uredništvu »Mentorja«, ki ga je naprosilo, da bi se še večkrat oglasil. Kdor bi hotel dobivati »Bengalskega misijonarja«, naj piše g. patru. Njegov naslov je: Kurseong, D. H. Ry (St. Mary's) — British India. — Gorenja slika predstavlja g. patra Poderžaja pred njegovim odhodom v Indijo, spredaj pa ga vidite v indijski džungli v družbi njegovih tovarišev s klobukom na glavi. Gospodu patru želimo ob njegovem novomašniškem dnevu, da bi ga Bog ohranil zdravega in blagoslovil njegovo misijonsko delovanje!

Pomenki.

Ažmanov, Št. Vid. Priznati moram, da ste res pridni, a vendar ni še nič. Imate misli, imate čustva, prave oblike jim pa še ne najdete. Borite se še z vsem, kar bi morali obvladati, da bi bila Vaša pesem res pesem in ne zverženi verzji. Kadar hočete res kaj lepega povedati, se Vam vse izmaliči v banalnost, ki je morda niti ne čutite. Naj to dokažem? Poslušajte: »Od časa do časa | se nebo je razpočilo« (!), ali »Božji godci | dušo so mi opijanili...« In takih neokusnosti je še več! Ne bom tu ponavljal, kar je Mentor o pesniškem jeziku že pisal v 17. letniku. Vzemite ga in berite, morda ob onih vrstah v literarnih pomenkih le doumete in spoznate, kaj Vam manjka. Ko se Vam razodene, boste drugače peli. Sicer Vam moram povedati, da »Ptički« morda o priliki še priobčim. Proza je boljša. Nemara pa je v njej Vaša moč in postanete kdaj še dober pripovednik!

Dlugoš, Prav. da ste se zopet oglasili. Spremljal sem Vaš razvoj kljub temu, da ste se lansko leto Mentorju izneverili. Ugotovil sem, da rastete in da so pomenkarjeve besede, čeprav so Vas bolele, vendar dobro vplivale. Samo dve pesmi ste mi to pot poslali. Eno priobčim, tudi drugo bi, a oni verz »in v moji duši gloje črv — večer« mi jo je zagrenil. In še naslednja verzja, ki bi morala biti vsebinsko tehtna radi nadaljnjih izvajanj, sta ne-

kam prisiljena in z zaimenskim apostrofiranjem kar plehka. Ali se Vam ne zdi? Menim, da ste sedaj že tako daleč, da Vam ni treba posebej pripovedovati, kako mora človek tudi v pesmi paziti ne samo na zvonečo besedo, temveč tudi na njeno vsebinsko vrednost in zvezo!

Mojmir Gorjanski, Novo mesto. Vaše pošiljke sem bil zopet vesel. Vidim, da se v Vas nisem motil. Le pogumno naprej do še lepših uspehov!

F., Ljubljana. Vaš prvenec »Planina — moja domovina!« je na splošno kar dober. Morda ga o priliki nekoliko opilim — zlasti zadnja kitica je potrebna pile — in ga na pomlad priobčim. Ko se seznanite z našo pesmijo izza moderne, bo tudi Vaša drugače pela. Pridno se učite pa mislite tudi na »Mentorja«, ki mu skušajte pridobiti med svojimi tovariši kar največ prijateljev-naročnikov.

F. K., Celje. V mladostnem zanosu ste govorili, besede gladko teko in prijetno toplo je človeku ob Vaših izvajanjih, a vendar se mi zdijo premalo izrazita, da bi mogel sestavek priobčiti. — Dajte, oglasite se s čim drugim, saj v svojem studiju naletite gotovo na marsikaj, česar naš dijak še ni slišal in bi ga zanimalo.

T. Podgorški, Hrastnik. »Na pokopališču« je lepa domača naloga, ki bi Vam jo profesor mogoče celo odlično redoval, za »Mentor« je pa še preslaba. Poskusite kaj drugega!

—ran, Ptuj. Porabimo. Pošljite še kaj!

ZANKE IN UGANKE

Posetnica.

(-ran.)

Stanko Ranarič
in Nikola Narina

Pančevo.

Kaj sta ta dva moža?

Rek.

(-ran.)

. A . V . Č .
V . T . O . R
. K . M . L .
Š . S . A . E

Pike nadomesti s črkami, da dobiš citat iz Prešerna.

3 zapovedi za dijake.

(-ran.)

1. Mžpnchldmšnpž!
2. Nogcmžgkštpzhrččlčzlzomblgiz!
3. Mlnvškvgmnavšlavoklkvulakfkl!

Ključ v številkah, ki označujejo zaporednost zapovedi, katerim se pridružujeta uredništvo in uprava!

Skrit pregovor.

(-ran.)

Mina O. Toča

Lika

Rešitve in imena rešilcev prihodnjič.

Rešitev zank in uganek.

Prav so rešili: France iz Središča, Jug Franjo, Studenci pri Mariboru in Martin Obran, osmošolec, Ptuj.

1. Konjiček. Prebrisana glava in pridne roke so boljše blago kot zlate gore. A. Mart. Slomšek.

2. Iz madžarsko-slovenskega slovarja. Jemlji prvo črko madžarskih in prvo črko slovenskih besed, pa dobiš: Kolikor jezikov znaš, toliko veljaš.

3. Črkovnica. 1. J; 2. jug; 3. legar; 4. letopis; 5. Miroslava; 6. Jugoslavija; 7. poslanica; 8. Slavina; 9. griva; 10. oje; 11. a.

4. Skrit pregovor: Dobrota je sirota.

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

TRGOVINA S PISARNIŠKIMI POTREBŠČINAMI

R. Z. Z O. Z.
LJUBLJANA

NA KONGRESNEM TRGU

priporoča dijakom in njih starejšem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd., itd.

Kdor kupi za 100.— Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

Najstarejša knjigarna Jugoslavije!
Ustanovljena leta 1782

KLEINMAYR & BAMBERG

LJUBLJANA

Miklošičeva c. 16 Telefon 31-33

Največja zaloga tu- in inozemskih knjig in časopisov, muzikalij (not) za vse instrumente, ki jih potrebujete in si jih želite: učne in leposlovne, mladinske, znanstvene itd., knjige v slovenskem, nemškem, francoskem, angleškem in vsakem drugem jeziku. — Originale in prevode grških in latinskih klasikov, enako tudi kompletno »Reclams Universal-Bibliothek«, »Miniatur Bibliothek« in »Sammlung Goeschen«, športno in šahovsko literaturo itd., kakor tudi vse pisarniške potrebščine.

Torej ne pozabite knjigarne Kleinmayr & Bamberg!

Za nakup šolskih in tehničnih
potrebščin se priporoča
trgovina s papirjem

M. TIČAR

LJUBLJANA

Obvestila.

Uprava Mentorja opozarja vse, ki bi si radi naročili prejšnje letnike, da jih ima še nekaj v zalogi. Letnik 1927/28 (četrti številka manjka) Din 9.—, letnik 1928/29 (celoten) Din 30.—, letnik 1929/30 (celoten) Din 30.—, letnik 1930/31 (brez 11. štev.) Din 8.— in lanski letnik se še dobi.

Poverjenike prosimo, da bi se kakor prošla leta zavzeli za Mentorja ter mu pridobili čim več novih naročnikov, da se bo mogel še lepše razviti. Uredništvo in uprava se bosta potrudila, da bo list ustrezal in nudil naročnikom od številke do številke lepo opremljen izbrano in koristno čtivo. Prosimo tudi, da bi poverjeniki in posamezni poravnali zaostalo naročnino za lanski letnik!

*Kdor kupuje knjige
gre v
Jugoslovansko
knjigarno
v Ljubljani*

Zahtevajte prospekte!

Zbirke žepnih slovarjev in učbenikov / Leposlovne knjižnice / Ljudske knjižnice / Zbirke domačih pisateljev / Zbirke mladinskih spisov / Zbirke »Kosmos« / Možnost mesečnega odplačevanja.

Naročniki knjižnih zbirk uživajo 25% popusta pri nakupu drugih knjig iz naše založbe izvz. šolskih

**LJUDSKA
POSOJILNICA**

REG. ZADRUGA Z NEOMEJ. ZAVEZO
V LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega kredita.

Tudi rentni davek plačuje posojilnica sama.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomej. jamstvom za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din

**Trgovske knjige
in šolski zvezki!**

Vedno v zalogi:
glavne knjige, ameri-
kanski journali, štra-
ce, spominske knjige,
bloki, mape itd.

ANT. JANEŽIČ
LJUBLJANA, FLORIJANSKA 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

**TISKARNA
SLOVENIJA**

DRUŽBA Z O. Z.

LJUBLJANA
WOLFOVA UL. 1
TELEFON 27 - 55

◀
Izvršuje vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela po zmernih ce-
nah. — Časopisi, knjige, revije,
brošure, vabila, letaki, plakati itd.
Zaloga beležnih koledarjev. —